

FİZİKİ COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM METODUNA FARKLI BİR YAKLAŞIM: GEZİ- GÖZLEM DESTEKLİ ÖĞRETİM¹

(*A Different Approach To Physical Geography Teaching Method: Trip
– Observation Supported Education*)

Yrd. Doç. Dr. Nurettin ÖZGEN

Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Öğretim Üyesi

ÖZET

Coğrafya eğitiminin temel amaçlarından biri de yaşamsal fonksiyonlara sahip dünyamızın mekânsal alanlarını tanımak ve insan ile doğa arasındaki etkileşimi ortaya koymaktır. Yaşam kaynağı olan bu coğrafi mekâna zarar vermeden, maksimum derecede yararlanmak için etkili bir coğrafya eğitimi gerekmektedir. Genelde, coğrafya biliminin, özelde ise fiziki coğrafya derslerinin sınıf ortamında işlenmesi, öğrenci erişisi bakımından pek verimli olmamaktadır. Özellikle doğa merkezli fiziki coğrafya derslerinin, uygulamalı öğretim metodundan yoksun bırakılması önemli bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum öğrencileri ezberciliğe yöneltmekte, dolayısıyla konuyu tam olarak anlayamama ve “algılama problemi” oluşmaktadır.

Bu çalışmada, coğrafya dersi hidroğrafya ünitesi kapsamında “Akarsuların Aşındırma faaliyetleri” ders örneği işlenmiştir. Konunun sınıf ortamında düz anlatım- soru cevap yöntemiyle işlenmesi sonucu gerçekleşen öğrenci başarısı ile dersin gezi- gözlem (alan) destekli yöntemle işlenmesi arasında anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma için gruplara ön test ve son test uygulaması yapılarak öğrenci erişisi değerlendirilmiştir.

Araştırmaya, 2009- 2010 öğretim yılı, Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda okuyan üçüncü sınıf öğrencileri örneklem olarak alınmışlardır. Araştırmada, akarsu aşındırmasının; “tektonik - jeolojik yapı, arazi kullanımı ve yeryüzü şekilleri” ile olan ilişkisinin gruplara göre başarıları karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya eğitimi, gezi-gözlem yöntemi, fiziki coğrafya, öğrenci erişisi

¹ Bu araştırmanın bir bölümü, XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuş ve çalışmanın özet bölümü, “*bildiriler özet kitabında*” yayınlanmıştır. Araştırmanın tamamı ise; 2009- 2010 döneminde, kapsamlı alan uygulamalarıyla desteklenerek yeniden çalışılmış ve son şeklini almıştır.

ABSTRACT

One of the basic purposes of Geography education is to know spatial realms of our world that have vital functions and to put forward the interaction between human and nature. An effective geography education is necessary to obtain maximum advantage from this geographical space, which is the source of life, without giving any harm to it. Generally, the practice of geography and specifically the physical geography lessons in the classroom is not productive in terms of reaching to the students. Especially nature centered physical geography lesson that lacks applied training is an important deficiency. This situation leads the students to rote learning and therefore a “problem of perception” occurs.

Within this study, “Corrosion Activities of Rivers” is discussed within the context of geography lesson hydrography unit. It was searched whether there are any meaningful differences between student success as a result of lecture – question and answer method in the classroom and trip-observation (field) supported method. For the research, the student reaching was evaluated with the application of pretest-posttest design.

In the research, third year students of Siirt University Faculty of Education, the Department of Primary School Social Studies Teaching in 2009-2010 educational year as samples. Within the research, students success, based on the relation between “tectonic-geological structure, land use and land forms” respectively, is compared.

Key Words: *Geography education, trip-observation method, physical geography, student reach*

GİRİŞ

İnsanın yaşamış olduğu fiziki ve beşeri çevreyi tanıması, herhangi bir zarara sebep olmadan doğal ortamdan azami ölçüde yararlanabilmesi ve karşılaşmış olduğu çeşitli problemlere coğrafi veri ve bakış açısıyla çözüm önerileri geliştirebilmesi (Özçağlar, 2001), coğrafya öğretiminin temel amaçlarındanıdır. Mekan ile insan arasındaki ilişkiyi insan yararına çözmeye ve geliştirmeye çalışan ya da daha çok doğal ortamın beşeri faaliyetlere egemen olması anlamına gelen fiziki coğrafyanın, kapalı kapılar ardında ve düz anlatım (klasik) yöntem ile öğrencilere aktarılması, coğrafya eğitiminin amacına ulaşması bakımından uygun değildir. Yıllardır ülkemizde coğrafya bilimi ile ilgili süre gelen bu yanlış öğretim metodu; öğrencileri ezberciliğe yöneltmekte, dolayısıyla

“algılama problemi” oluşturmaktadır. Akınoğlu (2005)’nin da belirttiği gibi; coğrafya öğretiminde en önemli sorun, öğrencilerin ve öğretmenlerin derse bakış açısıdır. Öğrenciler, bilgiler yığında boğulmakta ve bu bilgileri pratik yaşamla bağdaştıramamaktadır.

Dünyada coğrafya eğitiminde yaşanan gelişmeler, beraberinde önemli tartışmaları da getirmektedir. Bu tartışma konularından bir kısmı, okullarda verilen eğitimin temel hedeflerinin neler olduğu ve coğrafya eğitiminin bu hedeflere ulaşma noktasında nerede yer aldığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda ortaöğretimin hedefleri ile ilgili şu temelsoru gündeme gelmektedir: Okullarda eğitim ve öğretim mesleki temelli mi, liberal temelli mi, yoksa akademik temelli mi olmalıdır? Bu sorunun cevabı son dönemde “her üçünü de kapsamalı” şeklinde verilmektedir (Williams, 2006, akt: İncekara, 2007).

Coğrafya biliminin, algılanışının ve uygulanışının yeryüzündeki gelişmelerin gerisinde kaldığı toplumlarda, okullarda okutulan ile gerçek yaşamda ihtiyaç duyulan coğrafya arasında zamanla bir mesafe/ farklılık oluşmaktadır. Bu mesafenin giderek artmasından dolayıdır ki; coğrafyaya olan ihtiyaç bu ülkelerde halk, devlet ve özel kurumlar tarafından sorgulanır hale gelmekte ve aynı nedenden ötürü coğrafya, okullarda öğrencilerin ilgisini çekmemektedir. Coğrafyanın toplum tarafından yanlış anlaşılmasının faturası dışarıdaki insanlarda değil; bizzat coğrafya ile meşgul olanlarda ve *uygulanan coğrafya öğretimi metodunda* aranmalıdır. Coğrafya bilimini insan ve mekan arasındaki ilişki ve etkileşimi konu alan ortak bir yaşam alanı veya matematiksel bir denklemin karşılıklı iki “değeri” gibi düşünmek yerinde olacaktır. Özellikle doğal ortamın insan faaliyetleri ve yaşamsal fonksiyonları üzerindeki etkilerinin tanınması ve tanıtılması anlamına gelen fiziki coğrafya dersinin tek taraflı, başka bir deyişle matematiksel denklemin karşılıklı eşitliğinden önemli bölümünün (doğal ortamın) devre dışı bırakılarak problemi çözme yoluna gidilmesi coğrafya öğretiminin amacına uygun değildir. Dolayısıyla doğa merkezli fiziki coğrafya dersinin, uygulamalı öğretim metodundan yoksun bırakılması önemli bir eksiklik olarak beşeri faaliyetlere ya da yaşamsal fonksiyonlara yansımaktadır. Garipağaoğlu (2001)’nin da belirttiği gibi coğrafi araştırmaların laboratuvarı coğrafi mekânın bizzat kendisidir.

21. yüzyıldaki yeni teknolojik gelişmelerle birlikte, coğrafya öğretiminin amaçları için yeni ve daha geniş ufuklara ihtiyaç vardır (Üçışık & Sekin; 2001). Ezberci sistemden uzak, yapılandırmacı bir öğretim programının öğrenci başarısı üzerinde önemli etkiler yaratacağı birçok araştırma sonuçları ile saptanmıştır (Özgen, 2009). Dolayısıyla, öğrencilerin, doğal ve beşeri ortama yönelik alan çalışmalarına katılmaları ile -Kızılcaoğlu ve Taş (2007)'in da belirttiği gibi- çevresinde cereyan eden olay ve olgular arasında ilişkiler kurmaya yönelik yardımcı bir rol gelişimi olacaktır. Böylece öğrenciler, fiziki ve beşeri sistemler arasındaki etkileşimi daha kolay analiz ederek, gelecek hakkında tahminlerde bulunabileceklerdir (GFL, 1994).

Doğal çevreyi tanımak, çevresel determinizmin beşeri faaliyetler üzerindeki etkilerini fark etmek ve insan unsurunun doğanın bir parçası olarak doğal ortamı tanınması için öncelikle programlı ve donanımlı bir eğitim ve öğretim yöntemi ile mümkündür. Fiziki coğrafya gibi doğrudan “doğal ortam merkezli” bir dersin alan çalışmaları ile desteklenerek öğrencilere aktarılması öğrenci erişisi bakımından olumlu olacaktır. Öğretimde daha fazla duyuyu etkileyen metot daha iyi olduğuna göre, yapılacak gözlemlerin öğrencilerin daha fazla duyusuna hitap etmesi öğretimin kalıcılığı bakımından önemlidir. Bu itibarla -metodun adı gözlem olmasına rağmen- göz yanında başka duyuyla da bilgi erişisi olmakta; göze, kulağa, koku almaya ve dokunmaya yönelik gözlemler de önem kazanmaktadır. Çünkü çoğu kez öğrencileri fabrika, müze, kütüphane, çeşitli devlet kurumları, dağ, orman, göl, akarsu gibi yerlere götürerek oralarda doğrudan gözlem yaptırılarak bilgi toplanabilir. Daha çok duyuyu etkileyen gözlemin, gözlemcilerin daha fazla ilgisini çektiği ve daha kalıcı öğrenme yaşantısı sağladığı bilinmektedir. Dolayısıyla, en sağlam ve unutulmayan bilgiler doğrudan doğruya nesnelere ve olaylardan sağlandığına göre, öğrencilerin gözlem yoluyla olay ve nesnelere gerçek biçimleriyle doğru olarak öğrenmeleri, öğrenci erişisi açısından olumlu sonuçlar verecektir. Bu nedenle işlenen konunun içeriğine göre alan çalışması ile gezi ve gözlem yöntemi, öğretimi kitaba bağımlılıktan ve sınıf atmosferinden kurtarmakta, daha kalıcı yaşantılar sağlamaktadır.

İnsan ile yeryüzü arasındaki ilişkileri en güzel şekilde düzenleyen bu bilim dalının pratikte kullanılması toplumda iyi coğrafya eğitimi almış insanların artmasına bağlıdır. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de

*FİZİKİ COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM METODUNA FARKLI BİR YAKLAŞIM: GEZİ- GÖZLEM
DESTEKLİ ÖĞRETİM*

insan ile çevre ilişkilerindeki dengenin bozulmasından kaynaklanan problemler vardır. Ülkemizde coğrafyanın gerek beşeri ve gerekse fiziki ortamda daha etkili bir şekilde kullanılmamasının nedeni coğrafya eğitiminin yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Efe (1997)'nin de belirttiği gibi; Coğrafya eğitiminin “İnsan etkinlikleri açısından yeryüzünün incelenmesi” tarifine uygun olarak yapılması halinde, birçok meseleye çözüm üretebildiği görülecek ve önemi anlaşılacaktır.

Coğrafya gibi kapsam alanı çok geniş olan ve beşeri yaşamı yönlendiren “fiziki coğrafya” dersinin de gezi ve gözlem metodu ile işlenmesi öğrenci erişisi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu metod kullanıldıkça, okul-çevre ilişkisi daha iyi gelişecek ve çevredeki birçok insan da okul ve öğrencinin faaliyetlerini tanıyacak ve böylece okulun öğrencileri de çevrelerini daha iyi gezme, gözleme ve öğrenme fırsatı bulmaları açısından verimli olacaktır (Demirci, 2004: 143). Yapılan araştırmalara göre öğrenci; okuduklarının yalnız % 10'unu, duyduklarının % 20'sini, gördüklerinin % 30'unu, hem görüp, hem duyduklarının % 50'sini, görüp, işittikleri ve söylediklerinin % 80'ini ve görüp, işitip, dokunup ve söylediklerinin % 90'ını öğrenir ve unutmaz (Demirel ve diğ., 2002). Tüm bunlara ek olarak, Coğrafya eğitimi, çağdaş coğrafi düşünce ve ilkeleri ile bu ilkeler çerçevesinde yapılan gezi-gözlem metoduna dayalı olarak sürdürülmelidir (Okan, Y., 2004: 2).

Eğitimde görsel ve işitsel araçların, öğrenmenin kalıcı izli olması bakımından, önemli olduğu anlatılmaktadır. Bir öğretme etkinliği ne kadar fazla duyu organına hitap ederse öğrenme olayı da o kadar iyi ve kalıcı olmakta, unutmada o kadar geç olmaktadır (Ünlü vd., 2002). Dolayısıyla, gezi-gözlem yönteminin coğrafya öğretiminde çok büyük önemi olduğundan sınıfça geziler düzenlenmeli, öğrenciler inceleme gezilerine ve gözlemlere teşvik edilmeli ve bu gözlemlerden elde edilen izlenimler rapor hâline getirilerek sınıfta tartışılmalıdır (Tomal, 2004).

Bu çalışmada örnek olarak coğrafya dersi hidrografya ünitesi kapsamında “Akarsuların Aşındırma Şekilleri” konusu işlenmiştir. Konunun sınıf ortamında düz anlatım- soru cevap yöntemi ile alan/ arazi (gezi- gözlem) destekli öğretim yönteminin etkin bir şekilde kullanıldığı öğretim yöntemleri arasında öğrenci erişisi bakımından, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır.

Çağdaş eğitim ve öğretimin en önemli özelliği yöntemli faaliyetler ve süreçler olmalarıdır. Bu bağlamda öğrencilerin eğitim ve öğretiminde, yöntem ve teknikler özel önem kazanmaktadır (Tomal, 2004). Eğitim ve öğretimde yöntemin tanımını yapmadan genel olarak “yöntem” nedir? sorusuna cevap vermek gerekir. Yöntem sözcüğü yerine bazen metot sözcüğü de kullanılmaktadır. Ancak dilimizde ağırlıklı olarak kullanılan “yöntem” sözcüğüdür. En genel anlamı ile yöntem, belli bir amaca ulaşmak için takip edilen yoldur. Öğretimde yöntem ise; öğrencileri öğretimin öngördüğü amaç ve ilkelere ulaştırmak için uyulması ve uygulanması gereken en doğru ve en güvenilir yoldur (Doğanay, 1993).

Aktaş ve Gündüz (2001)’e göre öğrenme, karmaşık bir iştir. Okumanın dışında da öğrenme yolları mevcuttur. Gezi- gözlem yapmak, hayat tecrübesi, iç dünyamızdaki gezinmeler, başkalarından işittiklerimiz gibi öğrenmenin değişik yolları vardır (akt:Demir - Eşki, 2010).

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Sosyal bilgiler öğretmenliği üçüncü sınıf öğretim programında yer alan Türkiye fiziki coğrafyası dersinin işlenişinde geleneksel yöntem ile (soru- cevap veya düz anlatım), gezi- gözlem öğretim yöntemi arasında bir fark olup olmadığının incelenmesidir.

Problem

Fiziki coğrafya derslerinde, uygulamalı coğrafya (gezi- gözlem destekli öğretim yöntemi) eğitiminin, öğrencilerin “alan bilgisi”/ başarısı üzerinde etkisi var mıdır?

Alt Problemler

- “Jeolojik yapı (*zemin*) ve *drenaj ağı*” ile akarsuların aşındırma faaliyetleri arasındaki bağıntıların işlenişinde geleneksel metot ile gezi- gözlem metodu arasında öğrenci erişisi açısından bir fark var mıdır?

- “*Tektonik yapı*” ile akarsuların aşındırma faaliyetleri arasındaki ilişkinin işlenişinde geleneksel metot ile gezi- gözlem metodu arasında, öğrenci erişisi açısından bir fark var mıdır?

- “*Arazi kullanımı*” ile akarsuların aşındırma faaliyetleri arasındaki ilişkilerin anlatımında geleneksel metot ile gezi- gözlem metodu arasında öğrenci erişisi açısından bir fark var mıdır?
- Akarsuların aşındırma faaliyetleri ile oluşan “*yeryüzü şekillerinin*” işlenişinde geleneksel metot ile gezi- gözlem metodu arasında öğrenci erişisi açısından bir fark var mıdır?
- Akarsuların aşındırma faaliyetleri ile ilgili “*temel kavram ve olguların*” işlenişinde geleneksel metot ile gezi- gözlem metodu arasında öğrenci erişisi açısından bir fark var mıdır?

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırma, deneysel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Bu amaçla Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dalında eğitim gören üçüncü sınıf öğrencileri (50) iki gruba ayrılmıştır. Fakülte öğrenci numarası tek rakamlı sayı ile biten öğrenciler kontrol grubu (25), fakülte öğrenci numarası çift rakamlı sayı ile biten öğrenciler (25) ise deney grubu içerisine dahil edilmişlerdir. Ardından, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği üçüncü sınıf programında yer alan Türkiye Fiziki Coğrafyası dersinin “Akarsular” ünitesinin, “Akarsuların Aşındırma Şekilleri” konusu ile ilgili bilgi düzeylerini belirlemek üzere hazırlanan ve 20 sorudan oluşan bir ön test, öğrencilere uygulanmıştır.

Ön test uygulandıktan sonra, -iki haftalık ders süresi kapsamında- örnek konu; kontrol grubuna sınıf ortamında düz anlatım yöntemiyle anlatılmıştır. Deney grubuna ise; akarsuların aşındırma şekillerinin yoğun bulunduğu, renkli bir doğal ve coğrafi mekâna sahip Botan vadisinde, yarım iş günü zaman zarfında, bir gezi ve gözlem çalışması yapılarak, çevredeki akarsu aşındırma şekilleri (birimleri, yapıları) öğrencilere tanıtılarak anlatılmıştır. Alan çalışması sırasında öğrencilerin çevresindeki yapıları görmesi, gözlemleyebilmesi ve dokunmaya yönelik gözlemler yapmaları sağlanmıştır. Örnek konu, her iki grupta da, yaklaşık 4 saatlik (ulaştırma süresi hariç) ders süresi içerisinde işlenmiş ve ardından son test uygulaması yapılmıştır.

Araştırmaya 2009- 2010 öğretim yılı, Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dalında okuyan üçüncü sınıf öğrencileri örneklem olarak alınmıştır. Araştırmada, akarsu aşındırmasının sırasıyla; “zemin ile ilişkisi (4), tektonik yapı (3),

arazi kullanımı (4), yeryüzü şekilleri (3) ve temel kavramlarla (6) ilgili olmak üzere toplam 20 soru hazırlanmıştır. Soruların kapsam ve zorluk dereceleri ile ilgili iki bilim uzmanının görüşü de dikkate alınmış ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, öğrenci erişileri test edilmeye çalışılmış ve sonuçlar bu koşullar göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında toplanan veriler “Microsoft Excel Office 2007” ve “SPSS for Windows 12.0” istatistik paket programlarında değerlendirilmiştir. Veriler çözümlenirken aritmetik ortalama, yüzde, frekans, standart sapma ve t- testi istatistiksel yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan başarı testinin güvenilirliği KR-20 (Kruider-Richardson) formülü ile belirlenmiştir. Yapılan güvenilirlik analizinde güvenilirlik katsayısı 0.696 olarak elde edilmiştir. Testin madde sayısı ve örneklem büyüklüğü dikkate alındığında güvenilirliğin yeterli olduğuna karar verilmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Örnek konu işlenmeden önce, hem deney hem de kontrol grubunda, grupların örnek konu hakkında sahip oldukları ön bilgilerinde fark olup olmadığını tespit etmek amacıyla öğrencilerim ön testten aldıkları puanlar t-testi analizine tabi tutulmuştur. Yapılan t-testine ilişkin veriler Tablo-1’de görülmektedir.

Tablo 1: Ön test sonuçlarına göre Kontrol ve Deney Gruplarının Karşılaştırılması

ÖN TEST	N	\bar{X}	Ss	Sd	t - değeri	P
Kontrol Grubu	25	8,680	2,410	48	0.407	0,686
Deney Grubu	25	8,960	2,457			

Tablo 1 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin işlenecek örnek konu hakkındaki ön bilgilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir olmadığı tespit edilmiştir (t = 0.407, p> 0,05).

Kontrol (klasik yöntem) ve deney (gezi- gözlem yöntemi) gruplarına farklı öğretim yöntemleri ile örnek konunun anlatılması sonucunda yapılan son test sonuçları incelendiğinde (Tablo 2) ise kontrol ve deney grupları arasında, öğrenci erişisi bakımından önemli bir fark olduğu tespit edilmiştir (p< 0.05). Gezi- gözlem yöntemi ile öğretim

*FİZİKİ COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM METODUNA FARKLI BİR YAKLAŞIM: GEZİ- GÖZLEM
DESTEKLİ ÖĞRETİM*

gören grubun daha başarılı olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturduğu belirlenmiştir. Araştırmanın genel sonuçları bakımından, alan destekli öğretim programının öğrenci erişimi bakımından olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir.

Tablo 2: Son test sonuçlarına göre Kontrol ve Deney Gruplarının Karşılaştırılması

SON TEST	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kontrol Grubu	25	8,800	2,533	48	3.202	0.002
Deney Grubu	25	10,960	2,226			

$p < 0.05$

İnsanların yaşadıkları doğal ortamı (fiziki çevreyi) tanımaları, hem çevresel determinizm hem de possibilist yaşam analizi için son derece anlamlıdır. Dolayısıyla öğrencilerin fiziki coğrafya dersinde jeolojik yapı ile akarsu aşındırması arasındaki ilişkiyi doğru anlamaları, ileriki yaşamsal faaliyetleri için önemlidir. Akarsuyun kolayca aşındırdığı jeolojik yapıyı (formasyonları) korumak, toprak kaybını kontrol altına almak ve gezilen/ görülen alanı maksimum derecede doğru ve bilimsel bir şekilde tanıyarak bu mekanlardan yararlanmayı kolaylaştırmaktadır. Akarsu aşındırması ile jeolojik yapı arasındaki ilişkiye bağlı olarak hazırlanan sorularla ilgili, öğrenci başarıları arasında az da olsa bir fark olmasına rağmen gruplar arasında (kontrol ve deney grupları) bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (Tablo 3). Bunun nedeni ise öğrencilerin ilk kez bu tür arazi gezilerine çıkmış olmaları ile yorumlanabilir.

Tablo 3: Grupların, jeolojik yapı (zemin) - akarsu aşındırması konusunda ilgili grup başarılarının karşılaştırılması

		N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kontrol Grubu	İlk test	25	2,120	,832	48	1.002	0.321
	Son test	25	2,360	,860			
Deney Grubu	İlk test	25	2,320	,690	48	1.360	0,180
	Son test	25	2,600	,763			

Tablo 4 incelendiğinde deney grubu ile kontrol grubu arasında çok önemli bir fark ve istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Özellikle tektonizma gibi hassas bir konunun sınıf ortamında değil de arazi çalışmaları destekli bir öğretim yöntemi ile öğrencilere aktarılması son derece yararlı olmaktadır. Tektonizma ile akarsu aşındırması arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik soruların, arazi destekli öğretim yönteminin uygulanması sonucunda, deney grubunun daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, arazi destekli fiziki coğrafya derslerinin öğrenci erişimi bakımından klasik sistem ile sınıf ortamında işlenen ders öğretim yöntemine göre daha olumlu sonuçlar verdiğini kanıtlamaktadır.

Tablo 4: Grupların, tektonizma - akarsu aşındırması konusuyla ilgili grup başarılarının karşılaştırılması

		N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kontrol Grubu	İlk test	25	1,320	,690	48	0,959	0,342
	Son test	25	1,120	,781			
Deney Grubu	İlk test	25	1,320	,556	48	2,457	0,018
	Son test	25	1,680	,476			

Arazi kullanımı ile akarsu aşındırma sistemleri arasındaki ilişkiye (bağıntıya) yönelik sorularda, grupların ön test ile son test başarı durumları da istatistiksel olarak anlamlı farklar ortaya koymaktadır (Tablo 5).

Tablo 5: Grupların, “arazi kullanımı ile akarsu aşındırması” konusuyla ilgili başarılarının karşılaştırılması

		N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kontrol Grubu	İlk test	25	0,680	,627	48	2,821	0,007
	Son test	25	1,320	,945			
Deney Grubu	İlk test	25	,960	,934	48	3,020	0,004
	Son test	25	1,720	,842			

Tablo 5’te de görüldü gibi gezi ve gözlem destekli öğretim müfredatı ile öğrencilerin daha başarılı olduğu ve özellikle deney grubunun istatistiksel olarak anlamlı bir sayısal değere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim bilindiği gibi; Türkiye’de yanlış arazi kullanımı sonucu her yıl milyonlarca ton verimli toprak deniz ve göl tabanlarına taşınmaktadır. Türkiye gibi bir orta kuşak ülkesinin topraktan

*FİZİKİ COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM METODUNA FARKLI BİR YAKLAŞIM: GEZİ- GÖZLEM
DESTEKLİ ÖĞRETİM*

maksimum verim alması, mevcut toprak koşullarını ve arazi kullanımını iyi bilmesi/ tanınması ile mümkündür. Öğrencilerin gezi ve gözlem destekli eğitim ve öğretimlerle bilgilendirilmesi, doğal ortam ile ilgili yaşamsal faaliyetlerinin kalitesini yükseltecektir.

Yapılan analizlere göre hem kontrol hem de deney grubunun arazi kullanımı ile akarsu aşındırması arasındaki bağlantıyı iyi öğrendikleri ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlara göre grupların ön test ve son test başarı puanlarına göre her iki grubun istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar verdiği görülmektedir (0.007, $p < 0.05$, ve 0.004, $p < 0.05$.)

Yaşadığımız mekanda, yürüttüğümüz ekonomik faaliyetlerde ya da çeşitli yaşamsal faktörlerin sürekliliği için yeryüzü şekillerinin oluşumu ve beşeri faaliyetler üzerindeki etkileri ile bu jeomorfolojik şekillerin akarsu sistemleri ile olan ilişkilerinin bilinmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Akarsuların aşındırması ile oluşan vadi sistemlerinin oluşumu, çeşitleri, yerleşmeye, tarımsal faaliyetlere, ulaşım ve diğer ekonomik faaliyetlere etkisi nasıl olur? Bu tür konularla ilgili olarak hazırlanan sorulara grupların vermiş oldukları cevaplara göre deney grubu, kontrol grubuna göre daha başarılı bulunmuştur. Deney grubunun ortalama başarı durumu ile gruplar arasındaki fark $P < 0.05$) önemli bir sonuç olarak arazi gezi ve gözlemlerinin fiziki coğrafya dersi açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 6).

Tablo 6: Grupların, yeryüzü şekilleri - akarsu aşındırması konusuyla ilgili grup başarılarının karşılaştırılması

		N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kontrol Grubu	İlk test	25	1,720	1,061	48	0.938	0.353
	Son test	25	1,480	,714			
Deney grubu	İlk test	25	1,400	,912	48	3,179	0,003
	Son test	25	2,200	,866			

Akarsu aşındırması sonucu oluşan jeomorfolojik yapılarla/ şekillere yönelik temel kavram ve olgular konusuyla ilgili olarak gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Ancak, kontrol grubunun ilk ve son test başarı puanları arasındaki fark (\bar{X} fark) -0,320 olarak hesaplanırken; deney grubunun ilk ve son test başarı durumları arasındaki başarı durumu (\bar{X} fark) 0,280 olarak

hesaplanmıştır. Gruplar arasında anlamlı bir fark olmamasına rağmen deney grubunun, kontrol grubuna göre daha başarılı olduğu söylenebilir. (Tablo 7). Burada ortaya çıkan asıl sonuç kavram ve olguların sadece arazi çalışmaları sırasında değil; sınıf ortamında da öğrenilebileceğidir. Kavram ve olgular daha çok ezber ağırlıklı sözcük veya sözcük öbekleri oldukları için bunların sınıf ortamında ve arazi destekli çalışmalarla desteklenerek öğretilmesi daha uygun olmaktadır.

Tablo 7: Akarsu aşındırmasıyla ilgili temel kavramlar ve grup başarılarının karşılaştırılması

		N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kontrol Grubu	İlk test	25	2,840	1,518	48	0.802	0.427
	Son test	25	2,520	1,294			
Deney Grubu	İlk test	25	2,760	1,090	48	0,938	0,353
	Son test	25	3,040	1,019			

Araştırmanın deneysel sonuçlarından da görüldüğü gibi; Coğrafya öğretiminde, gezi- gözlem çalışmaları ile yapılan eğitim ve öğretim faaliyetlerinin bilimsel olarak yararları vardır. Bunların başında, bilimsel araştırma metodunun en köklülerinden ve en önemlilerinden biri olan gözlem fikrinin yavaş yavaş öğrencilere sunulabiliyor olmasıdır. Çevre-insan ve olaylar arasında ilişki kurma düşüncesinin kökleşmesi olarak saymak mümkündür (Doğanay, 1993 s.127). Çünkü arazide jeolojik yapı, toprak örtüsü, tektonik durum, bitki örtüsü ve akarsular gibi fiziki unsurların yanında, insan ve çevre arasındaki etkileşimin somut kanıtları (köprüler, yollar, tüneller, meskenler, fabrikalar) görülebilir. Gezi gözlem destekli arazi çalışmaları ile sağlıklı bir Coğrafya (genelde coğrafya, özelde fiziki coğrafya dersleri) eğitiminin verileceği muhakkaktır. Arazi destekli fiziki coğrafya eğitimi sayesinde öğrenciler konuları gerçek ortamında gözlemleyebilir ve çeşitli coğrafi becerileri uygulamalı olarak kazanabilirler. Okulda öğretmen, materyaller, video görüntüleri ve ders kitapları ne kadar ilgi çekici olursa olsun; arazi çalışmasının yerini alamaz. Öğrenciler coğrafi konuları yerinde görerek daha etkin ve kalıcı bir biçimde öğrenirler. Böylece yaşadıkları ortamı daha iyi algılayarak çevreye duyarlı/ sorumluluk bilinci gelişmiş eğitimli bireyler olabilirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Coğrafya eğitiminde gezi gözlem metoduyla yapılan eğitim ve öğretimin, klasik yöntemlere göre (sınıf ortamında soru- cevap veya düz anlatım yöntemi) daha başarılı olduğu görülmektedir (Tablo 2). Yaşam kaynağı olan coğrafi mekânların iyi analiz edilmesi için sınıf ortamında sürdürülen klasik bir öğretim yöntemi yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla beşeri yaşamın tüm alanlarını etkileyen fiziki coğrafya konularının gezi ve gözlem yöntemi ile işlenmesi yararlı bir yaklaşım olacaktır. Nitekim “akarsu aşındırma” sistemleri ile ilgili deneysel sonuçlarda da görüldüğü üzere; kontrol ve deney gruplarının başarı durumları, “gezi ve gözlem yöntemi” ile dersin işlendiği, deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı farklar ortaya çıkmaktadır.

Fiziki coğrafya dersi kapsamında, öğrencilerin akarsu aşındırma sistemleri ile jeolojik yapı (zemin), tektonik dağılışı, yeryüzü şekilleri, Arazi kullanımıyla ilgili temel kavramlar ve olgular konusunda, arazi çalışmalarına katılan grubun (gezi- gözlem yöntemi) daha başarılı olduğu istatistiksel olarak tespit edilmiştir. Beş kategoriye göre yapılan değerlendirmelerde, kontrol ve deney grupları arasındaki en büyük istatistiksel fark; “yeryüzü şekillerinin oluşumu (P= 0.003) ile tektonizmanın (P= 0.018), akarsu aşındırma şekilleri arasındaki ilişkisi” kategorilerinde elde edilmiştir. Bu istatistiksel verilere göre; fiziki coğrafya dersleri başta olmak üzere, coğrafya biliminin birçok dersinin öğretim programı alan (gezi- gözlem) destekli bir öğretim yöntemi ile hazırlanması ve işlenmesinin öğrenci erişimi bakımından daha başarılı sonuçlar verecektir.

Öğrencilerin alan gezileri ile doğal ortamdaki atmosferi teneffüs etmeleri, tanımları zihinlerinde daha kalıcı yer edinecektir. Gezi ve gözlemler günübirlik olarak yakın çevredeki bir alana yapılabileceği gibi, birkaç günlük olarak da planlanabilir. Gezinin süresi ve gezinin planlanması öncelikle gezinin amacına bağlıdır. Coğrafi bir gezinin nasıl yapılacağı, geziyle ilgili hangi hazırlıkların yapılacağı ve bir gezide dikkat edilmesi gerekenler gibi gezinin hangi konu ile ilişkili olduğu ve gezi sonunda öğrencilere ne kazandırılmasının düşünüldüğü mutlaka önceden belirlenmelidir. Bu durumlar da göz önüne alınarak yapılan gezi- gözlem destekli coğrafya eğitiminde öğrenci başarısının çok daha yüksek olacağı muhakkaktır. Nitekim modern dünyanın birçok ülkesinde,

coğrafya eğitimi programları, hem doğal hem de beşeri coğrafya ortamlarına ilişkin haftalık ve dönemlik alan gezileri destekli “öğretim programları” yürüttükleri görülmektedir (www.sed.manchester). Dolayısıyla, coğrafya biliminin alan çalışması veya gezi- gözlem teknikleri ile donatılmadan, dört duvar arasında öğrencilere aktarılması durumunda, öğrencilerin coğrafya eğitiminde istenilen başarıyı elde etmeleri oldukça zor olacaktır. Ayrıca, gelişkin batı dünyasında, coğrafya bilimi yürütücüleri, çeşitli bilim (mimarlık, çevre, jeoloji vb) alanları ile işbirliğine geçerek, yakın çevre, kıta ve hatta küresel ölçekte alan gezileri yapmakta ve bu alanlar hakkında detaylı kazanımlar elde etmektedirler. Bu gezilere katılan öğrenciler, coğrafya kavramının mekânsal analizi ile kültürel farklılıkların tanınmasına yönelik önemli kazanımlar elde etmekte ve böylelikle, hem küresel hem de bölgesel ölçekte, insan-mekân etkileşimini daha derin bir şekilde sorgulayabilmektedirler. Böylece, Engin vd (2003)’nin de belirttiği gibi; Coğrafyadan sağlanan bilgilerle toplumsal yaşam, ekonomi ve kültürlerle ilgili çok çeşitli genellemelere ulaşmak mümkün olmaktadır.

Gezi- gözlem destekli coğrafya eğitimi sonunda öğrencilerin gezi ile ilgili raporlar hazırlaması, konu ile ilgili geri bildirim alma ve gezinin başarısının ölçülmesi açısından önemlidir. Öğrenciler tek tek ya da gruplar halinde raporlar hazırlayabilirler. Hazırlanan raporlar ders öğretmenine ve diğer öğrencilerle paylaşılabilir. Arazi çalışması sırasında toplanan materyaller, fotoğraflar ve numuneler okulda sergilenerek, gezi-gözlem destekli (fiziki) coğrafya dersinin öğrenci erişisi bakımından istenilen hedeflere ulaşması sağlanır.

İlköğretimden başlayarak bütün eğitim ve öğretim süreci boyunca yürütülecek iyi bir coğrafya eğitimi ile günümüzde yaşadığımız problemlerin birçoğu gelecekte ortadan kalkmış olacaktır (Efe-1997). Ünlü (2001)’nin de belirttiği gibi; coğrafya öğrenmek, gerek kişiler, gerekse milletler için çok önemlidir. Bunun için coğrafya eğitiminin, küçük yaşlardan itibaren iyi bir şekilde verilmesi gerekir. Bu başarımın elde edilmesi için de en önemli adım; etkili öğretim yöntemleri ve iyi yetişmiş öğretim elemanı sorununu çözmektir.

Sonuç olarak, gezi ve gözlem yöntemi ile öğrencilere aktarılan/ anlatılan coğrafya derslerinin uygulamalı olması, öğrencilerin coğrafi bilgi ve beceri erişilerini daha yüksek kılmaktadır. Uygulamalı coğrafya

**FİZİKİ COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM METODUNA FARKLI BİR YAKLAŞIM: GEZİ- GÖZLEM
DESTEKLİ ÖĞRETİM**

derslerinin (alan gezileri ve gözlem), öğretim programlarına eklenmesiyle öğrenciler, bir yerin fiziki ve beşeri özelliklerini nasıl gözlemleyeceğini ve bunları nasıl kayıt altına alacağını öğrenerek, gelişmiş gözlem becerilerine sahip olacaklardır. Öğrenciler; yaptıkları alan çalışmaları ile olay ve olgular arasında ilişkiler kurarak, doğal ve beşeri ortamdaki farklılık ve benzerlikleri, daha kolay fark edebilecek ve kendi bakış açılarıyla yeni analiz ve sonuçlar üretebileceklerdir. Böylece, coğrafi bakış açısı gelişmiş, sorumluluk bilincine sahip ve yaşadığı ortama duyarlı bireyler/ Coğrafyacılar yetişebileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Akinoğlu, O., 2005; Coğrafya Eğitiminin Etkililiği ve Sorunları *Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 12*, sayfa: 77-96
- Demirci, A., 2005; Globalleşen Dünyada Türkiye'deki Coğrafya Biliminin, Amaç, Metot ve Araç- Gereç Olarak Kendini Sorgulaması: Coğrafya Eğitiminde Yapılması Gereken Reformlar. *Ulusal Coğrafya Kongresi*, İstanbul, sayfa; 143
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., Yağcı, E., 2002, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme (2. Baskı), Ankara, Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, 1993; Coğrafyada Metodoloji “Genel metotlar ve özel öğretim metotları” Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul. Milli Eğitim B.evi
- Demir, M. K. ve Eşki, İ. Ö., 2010 “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Gözlem Gezisi Yöntemine Karşı İlgilerinin İncelenmesi”, *9. Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu* Elazığ, s.1070-1071
- Efe, R., 1997, Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar, Coğrafya Eğitiminde Çağdaş Metod ve Teknikler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:1.
- Engin, İ., Akbaş, Y. ve Gençtürk, E., 2003, 1. Coğrafya Kongresinden Günümüze Liselerimizde Müfredat Programlarındaki Değişimler. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:157,
- Garipağaoğlu, N., 2001 Gezi Gözlem metodunun Coğrafya Eğitimi ve Öğretimindeki Yeri, *Marmara Coğrafya Dergisi*, cilt:2(3), s:13-30

- GFL (Geography For Life), 1994, The National Geography Standarts 1994. Washington D.C.: Geography Education Standarts Project.
- İncekara, S., 2007; Ortaöğretim Coğrafya Eğitiminde Uluslararası Eğilimler ve Türkiye Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi Sayı:16, sayfa: 109- 130*
- Kızılçaoğlu, A., Taş, H. İ., 2007; İlköğretim ikinci kademedeki coğrafya eğitimi ve Öğretimi: öğrenme alanları ve kazanım boyutu. *Marmara Coğrafya Dergisi Sayı:16,*
- Küçükahmet, L., 1998; Öğretim İlke ve Yöntemleri (Genişletilmiş 9. Baskı), Alkım Yay., Ankara, sayfa: 41
- Okan Y., 2004; İlköğretim Sosyal bilgiler derslerinde Görsel Materyal Kullanımı ile Coğrafya Konularının Eğitim ve Öğretimi. *Milli eğitim Dergisi Yaz 2004, Sayı: 163, sayfa: 02*
- Özçağlar, A., 2001; Coğrafya'ya Giriş. Ankara, Hilmi Usta Matbaacılık.
- Özgen, N.,2009; Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Teknolojisinin Coğrafya Öğretimindeki İşlevselliği: Göç Konusu ile İlgili Örnek Bir Ders Uygulaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. Cilt: 9, s:4*
- Planning & Landscape Fieldwork <http://www.sed.manchester.ac.uk/aboutus/search/index.asp?q=trip&btnG=Search&site=SED&client=SED> (02.02.2001 tarihinde indirilmiştir).
- Tomal, N., 2004; Lise Coğrafya Öğretmenlerimizin Kullandıkları Öğretim Yöntemleri. *Milli Eğitim Dergisi. Bahar- 2004, Sayı 162.*
- Üçışık, S. ve Sekin S., 2001; Lise Coğrafya Dersi Öğretim Programının Amaçlarına Yönelik Eleştirel Bir Yaklaşım. *Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 4, s.49- 59*
- Ünlü, M., 2001; İlköğretim Okullarında Coğrafya Eğitim ve Öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 4, s.31-48*
- Ünlü, M., Üçışık, S., Özey, R., 2002; Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi sayı: 5, s.9-25.*